

LOONER ESDORP KOMPLEX

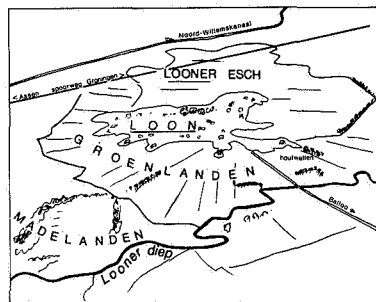
Ten noordoosten van Assen en nog binnen deze gemeente ligt het esdorp Loon. Dit dorp heeft de kenmerkende structuur van een Drents esdorp. Deze structuur gaat terug tot de periode tussen de ijzertijd en Karolingische tijd toen de mens zich bij voorkeur in landschappelijke overgangszones vestigde en waarbij een landbouwsysteem ontwikkeld werd dat aangepast was aan de natuurlijke omstandigheden.

Paul Paris

In een groot deel van Drente wordt het landschappelijk beeld beheerst door beekstelsels met beken en beekdalen met daartussen hogere ruggen. Vanouds heeft het kenmerkende Drents agrarisch kultuurlandschap zoals de essen zich aan dit wisselend landschap aangepast, of hiervan gebruik gemaakt. Daar waar we nu essen vinden, gaat dit altijd samen met een reliëfrijk landschap, niet alleen in Drente maar ook elders. Vergelijkbaar met de Drentse essen zijn de engen in Midden-Nederland, de 'Escher' in Noord-Duitsland en de 'open fields' in Engeland. In al deze landen hebben deze agrarische kultuurlandschappen hun oorsprong in de Karolingische tijd, sommige wellicht in de Romeinse tijd.

Voor de Drentse essen is kenmerkend dat het reliëfverschil binnen een betrekkelijk klein gebied samengaat met verschil in vochtuithouding van de bodem. De beekdalen hebben vaak drassige, venige bodems die vroeger 's winters vaak lang onder water stonden. Het land langs de beken was daarom als hooiland in gebruik. De hoger gelegen ruggen tussen de beekdalen

In Noorderbreedte 1991-1 is door een fout bij de binderij de verkeerde luchtfoto geplaatst bij het artikel van het Looner esdorp complex. In deze uitgave wordt dit hersteld.

waren door het graven van drainagegreppels beter te ontwateren waardoor akkerbouw mogelijk werd.

Ook nu nog is deze kleinschalige afwisseling van akkers en weilanden een van de aantrekkelijkste aspecten van het Drentse landschap. Een goed beeld hiervan geeft het eskomplex van Loon. Hier zijn de belangrijkste elementen van een Drentse es te onderscheiden: de beek, de wei-(groen)landen, het dorp en de akkers van de es.

Door het beekdal stroomt het Loonerdiepje dat tot het stroomgebied van de Drentse A hoort. De hoger gelegen rug waar de es op ligt is een van de ruggen die evenwijdig aan de Hondsrug lopen en waar het Loonerdiepje tussen Loon en Balloo dwars doorheen breekt.

Centraal binnen het eskomplex ligt het dorp Loon met erachter de grotendeels braakliggende akkers van de es. Tussen Loon en het Loonerdiepje liggen de groenlanden met een begreppeling loodrecht op de hoogtelijnen. Oorspronkelijk bestonden de perceelsscheidingen uit boomsingels (houtwallen). Behalve voor scheiding van het vee gaven deze houtwallen ook het benodigde hakhout.

Door de modernisering van de landbouw zijn deze houtwallen nu grotendeels verdwenen;

alleen rechts op de foto zien we nog een paar relikten. De lager gelegen groenlanden – dichtbij de beek – waren te drassig voor het vee. Deze graslanden (madelanden) werden daarom voor de hooivoorziening gebruikt.

Binnen het systeem van de eslandbouw hingen de madelanden, groenlanden en de es nauw met elkaar samen en was de grootte van de madelanden bepalend voor de uiteindelijke omvang van de es. Immers hooi is voor de overwintering van vee onmisbaar en bepaalt hierdoor de omvang van de veestapel en daarmee de hoeveelheid voor handen zijnde mest die voor de bemesting van de es werd gebruikt.

De tijden van deze zelfvoorzienende landbouw zijn echter voorgoed voorbij. Elk onderdeel van het eskomplex ontwikkelt zich nu verder onafhankelijk van elkaar. Zo is bij Loon de kleine percellering (oorspronkelijk meer dan 50 verschillende akkers) overgegaan in enkele grote akkers.

Verder heeft de bebouwing van Loon zich geleidelijk over de es (met schakelvilla's) en over de groenlanden (met boerderij-schuren) uitgebreid en zijn de drassige madelanden opgenomen in het landschapsreservaat 'De Drentse A' van Staatsbosbeheer.

De landschappelijke verarming door het verdwijnen van de houtwallen is (nog) niet ten koste gegaan van de ruimtelijke structuur van het Looner eskomplex. Deze structuur van een es komt in Drente het meest voor, nl. waarbij het dorp tussen de beek en de es ligt. Een andere opbouw van een eskomplex is die waarbij de es tussen het dorp en het beekdal ligt. Tussen deze twee meest voorkomende structuren van een esdorpcomplex zijn echter veel tussenvormen mogelijk, afhankelijk van de lokale landschappelijke situatie.

